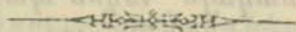

Մենք վերջացրինք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան ամբողջ նկարագիրն իր բոլոր մանրամասնութիւններով. սակայն ի նկատի ունենալով, որ հոգեւորական և աշխարհական 78 պատգամաւորները բացի պաշտօնական ժողովներից ունեցան նաև մի շարք խորհրդակցական ժողովներ, ուստի մենք անհրաժեշտ և շատ կարևոր ենք համարում մեր նկարագիրն ամբողջացնելու համար տալ նաև այդ ժողովների նկարագիրը, կցելով նաև մեր դիտողութիւնները, Բայց այդ կանենք յաջորդանդամ:

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ի Ր Ա Կ Ա Ն Ծ Ա Ն Օ Թ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

Ն Ո Ր Ը Ն Տ Ի Ր Պ Ա Տ Ր Ի Ա Ր Ք Ի Ն.

Տ. Տ. Մատթէոս Ս. Արքեպիսկ. Իզմիրլեան ծնած է 1845 թետր. 22-ին Գուժ Գաբու, մկրտուած Ս. Ննդեան քառասունքին Մայր եկեղեցիին մէջ, և անուանակոչուած՝ Տեառնդառաջի առթիւ՝ Սիմէօն. աշակերտած է նախ Մայր վարժարանին մէջ մինչև 1859 և երեք տարի ևս Գուժ Գաբուի դուրսի ս. Պօղոսեան ազգային վարժարանը յաճախելով աւարտած է դպրոցական շրջանը: Իր Իզմիրլեան մականունը առած է իր պապէն, դերձակ Մարտիրոս, որ Զմիւռնացի էր, իսկ հայրը դերձակ Համբարձում, բարեպաշտ արհեստաւոր մը, ինը զաւակներու տէր, որոնց եօթներորդն էր մէր Սիմէօնը: Ուսուցիչները եղած են՝ Մկրտիչ Մեղպուրեան, Տօբթ. Ներսէս Մեղպուրեան, Զափրաստճեան Միայէն Գէորգ պատուելին և Յարութիւն Թիւրեան:

1862-ին շրջանաւարտ ըլլալով՝ իբր մանկավարժ պաշտօն տուաւ Օրթագիւղի Թարգմանչաց վարժարանին մէջ:

1864-ին Թաքթաքեան Պօղոս պատրիարքի հրամանով Օրթագիւղի ս. Աստուածածնայ եկեղեցիին մէջ տիրացու

Սիմէօն սարկաւազը կը ձեռնադրուի Կապուտիկեան Յովհաննէս Սրբազանէ։ Այն ժամանակներուն մէջ մեր եկեղեցականութեան պատիւ բերող Օրթոդոքսի Տէր Սահակ Աւագ քահանայ Տէր Սարգսեան պաշտպանած է այդ սարկաւազը և շատ ատեններ իր տունը ընդունած է որովհետեւ տեղւոյն քահանաները նախանձելով սարկաւազին արժանիքներուն՝ հակառակօրէններն եղած էին անոր պահ մը նոյն իսկ Կապուտիկեան Սրբազան չէ ուղած ձեռնադրել զանի, վախնալով որ իր տեղը կանցնի։ Տ. Սահակ քանիցս դիմած է Թաթաւեան Պօղոս պատրիարքի՝ Սիմէօն սարկաւազը վարդապետ ձեռնադրել տալու հրաման ստանալու համար, սակայն Պօղոս պատրիարք չէ արտօնած ձեռնադրութիւնը այն առարկութեամբ թէ ըստ հին կանոնի վարդապետը պէտք է վանքին մէջ ձեռնադրուի և վանքի վրայ։ Բայց երբ Պօղոս պատրիարք հրաժարած Օրթոդոքս կառանձնանայ, ստէպ կը կանչէ իր քով Սիմէօն սարկաւազը և հարցովորձ ընելով՝ անոր ունեցած կրօնական հմտութեան վրայ կը սքանչանայ ու յետոյ կըսէ Տ. Սահակի, Տէր Հոյր, ի՞նչ մեղք եմ ըրեր ասոր վարդապետական ձեռնադրութեան արգելք ըլլալով։ շուտ ասոր վկայականը բեր, ես ալ ստորագրեմ»։

Ուստի 1869-ին Տեղապահ Արիստակէս սրբազանի օրով, թէեւ Ազգ. Վարչութիւնը որոշած էր ոչ ոք կուսակցութեան կոչել, բայց Սիմէօն սարկաւազի կարողութիւնները գնահատելով՝ հրամայուեցաւ անոր ձեռնադրութիւնը որ տեղի ունեցաւ նոյն տարին՝ յունիս 29-ին Օրթոդոքսի եկեղեցիին մէջ, և անուանուեցաւ Մատթէոս, ձեռնադրիչն էր իր հոգեւոր ծնողը Կապուտիկեան սրբազան Յետոյ դարձեալ նոյն տարին Վարադայ Խաչի բարենդանի կիրակիին նոյն եկեղեցիին մէջ առաւ գաւազանի իշխանութիւն։ Իր քառսունքը լմնալէն անմիջապէս վերջ Խրիմեան պատրիարքի քով քարտուղար ընդունել տուաւ զանի նոյն Տ. Սահակ Հայրը։

Այնուհետեւ միշտ իրեն տիրական ձգտում եղաւ սովորել, ուսումնասիրել նախնեաց մատենադրութիւն ու եկե-

ղեցական պատմութիւն. որոնք կը փայլին իր մէկ հմտաւոր մատենին մէջ. Հայրապետիւն Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ եւ Աղթամար ու Սիս, հրատարակուած 1881-ին:

Իբրեւ քարտուղար Ազգ. Պատրիարքարան կը մտնէ, միանգամայն կրօնուսոյցի պաշտօն վարելով Մայր վարժարանի եւ Լուսաւորչեանի մէջ:

Ապրիլ 5-ի Վարչութեան օրով Կրօն, Ժողովոյ դիւանադպրութեան պաշտօնին կը կոչուի Մատթէոս վարդապետ եւ 1872 Մարտ 12-ին քուէից բացարձակ առաւելութեամբ առաջին անգամ Կրօնական Ժողովոյ անդամ եւ Ատենադպիր կը ընտրուի: Այս Կրօնական Ժողովոյ օրով տեսուչ խորհուրդներու հրահանգները կը խմբագրուին Մատթէոս վարդապետի ջանքերով եւ կը տպագրուին. յիշենք ասանցմէ Ազգային վարժարանաց բարեկարգութեան հրահանգը, որ երկարատեւ առաջնորդ եղաւ մեր բոլոր դպրոցներուն: Այն ատեններն էր որ Վարչութեան կողմէ Պրուսա կերթայ Ղազարոսեան Քրիստոսատուր Էֆէնտիի հետ առաջնորդական խնդիրը կարգադրելու պաշտօնով, որուն մէջ կը յաջողի իր ազդեցիկ ընթացքով: 1872 դեկտ. 29-ին Սոյո կաթողիկոսական խնդրոյն համար կազմուած յանձնաժողովին գործօն անդամը կըլլայ 1873 Յունվ. 29-ին ի վարձք իր բարւոք ծառայութեան Պատրիարքական Տեղապահ Աղասեան Նիկողայոս Սրբազան ծայրագոյն վարդապետութեան աստիճանը կուտայ Օրթագիւղի եկեղեցիին մէջ Մատթէոս վարդապետի, որ նոյն տարին Սկիւտարու ս. Կարապետ եկեղեցիին քարոզիչ եւ Ճեմարան վարժարանի կրօնի ուսուցիչ կը կարգուի:

1874-ին Պալքէսէրի վիճակին առաջնորդ ընտրուելով Կրօնական Ժողովը արժան կը համարի տալ Իզմիրլեանի եպիսկոպոսական վկայագիր. Պալքէսէրցիք իրենց առաջնորդը ընտրելէն վերջ կը փափաքին որ նախ եպիսկոպոսանայ եւ յետոյ իրենց վիճակը դառնայ: Այս ըզձին գործադրութիւնը ինչ ինչ արգելքներու բաղխելուն վարչական շրջանակի մէջ, Մատթէոս Վ. կը հրաժարի առաջնորդու-

Թենէ, իր հրաժարագրին հետ ներկայեցելով իր եպիսկոպոսական վկայագիրը, 1875 հոկտ.-ին Գէորգ Դ. կաթողիկոսը լանջախաչ մը կը խրկէ Տ. Մատթէոս Վ.-ի և 1876 Յունուար ամսոյն կը հրաւիրէ զանի ի ս. Էջմիածին և Տ. Մատթէոս Ծ. Վ. Ապրիլ 9-ին Պոլսէն մեկնելուն, հոգեւոյս ներսէս պատրիարքին գրած եպիսկոպոսական յանձնարարականը կը ստանայ շոգենաւին մէջ և Մայիս 17 ին Համբարձման տօնի օրը իւր միաբան ս. Էջմիածնայ եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Այնուհետև Մատթէոս Սրբազան իբրև կեդրոնի եկեղեցական՝ կը մասնակցի Պատրիարքարանի բոլոր ժողովներուն և մասնաժողովներուն և միշտ տեղեկաբեր կըլլայ:

1879-ին Պատրիարքական Խորհրդական, Մխիթարեան սրբազանի հրաժարելէն վերջ, 5 ամիս նոյն պաշտօնը վարելէ յետոյ կը հրաժարի Օգոստ. 10 Ազգ. ժողովին շնորհակալութեան քուէին արժանանալով: 1880-ին Կրօնական Խորհրդական կընտրուի: 1883-ին առաջին ամսուն Կաթողիկոսական ժողովին անդամ կարգուելով կը պատրաստէ տեղեկագիր մը 115 մեծագիր էջերով, որ յետոյ կը հրատարակուի: 1885-ին հոգեւոյս Տ. Եսայի Պատրիարքին հետ երուսաղէմ ուղեկից կերթայ և Կ. Պոլսոյ նորընտիր Տ. Յարութիւն պատրիարքին հրաւիրակ ընտրուելով Ազգ. վարչութեան կողմէ, մայրաքաղաքս կառաջնորդէ Ն. Ամենապատուութիւնը: Մատթէոս Սրբազան թէպէտ քանիցս գաւառական պաշտօններու կոչուած է, սակայն ինչ ինչ պատճառներով չէ ընդունած: 1886 Յունուար 3-ին Եգիպտոսի Գաւառական ժողովը միաձայնութեամբ առաջնորդ կընտրէ Տ. Մատթէոս Սրբազանը: Չորս տարիներ կը վարէ այդ առաջնորդական պաշտօնը և վերջապէս կը հրաժարի կլիմային անյարմարութեան պատճառաւ: Ազգ. վարչութեան առաջարկութեամբ Բ. Դուռը Վեհ. Կայսեր տեղեկագրեց Իզմիրլեան Սրբազանի արժանիքի մասին, որ վարձատրուեցաւ Կայսեր կողմէ Գ. կարգի Մէճիտիյէի պատուանշանով: Եգիպտոս եղած ատեն Տ. Մատթէոս Սրբազան Հապէշիսթանի Մենելիք Բ. թագաւորին հայ

լեզուաւ օրհնութեան գիր ուղղեց, որուն փոխարէն թագաւորը արքայական առանձին հրովարտելով Ոսկեղէն խաչ նշան մը զրկեց Ն. Սրբազնութեան: Եգիպտոսի առաջնորդութենէն հրաժարելէն վերջ կրկին Սկիւտարի ա. կարպետ եկեղեցիին քարոզիչ կըլլայ. նոյն ատենները Կեդր. վարժարանի բարձր. կարգերու կրօնի դասեր կը ստանձնէ ատանց դրամական ակնկալութեան:

Կը հասնինք Իզմիրեան Սրբազանի Պատրիարքական շրջանին: Այն ատեն ամէն աչքեր Տ. Մատթէոս Սրբազանի դարձան և 1894 դեկտ. 7-ի չորեքշաբթի օրը Պատրիարք ընտրուեցաւ Ազգային Ժողովոյ 67 քուէով. ներկաներն էին 76, վաւերացուեցաւ դեկտ. 20-ին ու 26-ին Սկիւտարէն Պատրիարքարան առաջնորդուեցաւ անսահման խանդավառութեամբ: Նոյն օրը իբր 20,000 ազգայիններ լեցուած էին Մայր եկեղեցիի տաճարը և Պատրիարքարանի փողոցը:

Դեսպանները ուղղակի յարաբերութիւն ստեղծելով Ս. Պատրիարքի հետ, անոնց միջոցաւ հայաբնակ գաւառներու բարենորոգմանց ծրագիրը ընդունուեցաւ Բ. Դրան կողմէ, սակայն չգործագրուեցաւ: Ս. Պատրիարքը կը խընդրէր զայն Բ. Դունէն, որ կը պատասխանէր. «Դեսպաններէն կրնաք առնել». բայց Իզմիրեան Սրբազան դիտողութիւն կընէր թէ ինք միայն Բ. Դունը կը ճանչնայ պաշտօնական յարաբերութեանց համար:

Նահատակներու չարաչար մահով Ազգը ունեցաւ որբեր և այրիներ, որոնց օգնելու համար Տ. Մատթէոս Պատրիարք նպաստներ ընդունեց և բաշխեց զանոնք հայաբնակ գաւառներ Պորտ ընկերութեան գանձապետ Մր. Բիթի միջոցաւ և իր ջանքերով իբր 20000 ոսկի հանգանակուեցաւ: Վերջապէս 1596-ին հրաժարուեցաւ և Պոլսոյ չարգէն քիչ յետոյ աքսորուեցաւ Ս. Երուսաղէմ, իբրև յեղափոխական պարագլուխ մը զրպարտուած,

